

АНДРІЙ ПАТРУС-КАРПАТСЬКИЙ: доля літератора та людини

Проаналізовано індивідуальні особливості творчого і життєвого шляху одного із засновників Закарпатської філії Спілки радянських письменників України – А. Патруса-Карпатського.

Ключові слова: література, радянська влада, Закарпаття, Патрус-Карпатський.

Проанализированы индивидуальные особенности творческого и жизненного пути одного из основателей Закарпатского филиала Союза советских писателей Украины – А. Патруса-Карпатского.

Ключевые слова: литература, советская власть, Закарпатье, Патрус-Карпатский.

Individual peculiarities of creative life of Andriy Patrus-Carpatskiy as one of the founders of Transcarpathian branch of Ukraine's union of the Soviet writers have been analyzed in the article.

Key words: literature, Soviet power, Transcarpathia, Patrus-Carpatskiy.

Закарпаття – «Срібний край» української землі. Це край, в якому відображено все різноманіття природної привабливості, творчої наснаги та духовної рівноваги. Тому не дивно, що закарпатська земля дала українській нації, крім дивовижної природи та пам'яток архітектури, і велику кількість творчих, сповнених любові до рідної землі, письменників. До когорти таких видатних закарпатців відносяться і уродженець Тячівщини Андрій Патрус-Карпатський.

Особа А. Патруса-Карпатського, як, зрештою, й постаті більшості репресованих українських науковців, представників культурно-мистецької й літературної сфери, почала привертати увагу вітчизняної історіографії з відновленням державної незалежності України й відкриттям для дослідників архівів колишнього КГБ [4; 12]. У третьому томі «Нарисів історії Закарпаття» (2003) про А. Патруса-Карпатського інформація доволі лаконічна [13, с. 497]. Значно ґрунтовніше й розлогіше висвітлено біографію літератора у другій книзі обласного тому «Реабілітовані історією» [5] та в «Енциклопедії історії та культури карпатських русинів» [16]. У наших попередніх публікаціях проаналізовано суперечливий процес взаємодії політики, науки та літератури в повоєнному Закарпатті в цілому, та на прикладі діяльності П. Лінтура, Ф. Потушняка, зокрема [8-11].

Метою цієї статті є проаналізувати індивідуальні особливості творчого шляху й жит-

тєвих перипетій А. Патруса-Карпатського як одного з «батьків-засновників», очільника Закарпатської філії Спілки радянських письменників України.

У тоталітарній державі комуністичного зразка, яким був Радянський Союз практично до самого кінця свого існування, відповідно до засад його побудови, уніфікації й одержавленню підлягали практично усі сфери життя. Очевидно, що таким теоретичним засадам відповідала й комуністична модель організації літературного процесу в СРСР та УРСР (інших союзних республіках).

Задля цілковитого підпорядкування собі інтелігенції сталінський режим поряд з плановим, систематичним контролем радянського суспільства та його духовної сфери проводив періодичні викривальні кампанії. Вони здобули найбільший розмах у перші післявоєнні роки, втілювались у сумнозвісній політиці, що отримала назву «ждановщина».

Усього упродовж 1946-1951 рр. було ухвалено 12 найбільш значущих й погромницьких за своїм характером й спрямуванням постанов ЦК КП(б)У з ідеологічних питань. Вони заклали підвалини для наступу на всі групи наукової й творчої інтелігенції країни в цілому, і Закарпаття, зокрема.

Створення Закарпатської філії СРПУ³ й перші кроки «радянзації» літературного життя

³ 4 червня 1946 р. на засіданні президії Спілки радянських письменників України.

регіону відбувалися синхронно з цією масштабною й системною загальносоюзною «викривально-очищуючою» кампанією. На вістрі брутальної критики опинився керівник обласної письменницької філії А. Патрус-Карпатський, якому закидали «темне націоналістичне минуле», співробітництво з чеською та англійською розвідками в часи Другої світової війни й, зрозуміло, «націоналістичні помилки» у творчості. Але це відбулося згодом.

Після приєднання Закарпаття до УРСР Андрій Михайлович був призначений літературним редактором обласної газети «Закарпатська правда» (1 травня 1945 р. – 1 грудня 1946 р.), а згодом – з 1 грудня 1946 р. й до березня 1947 р. – завідувачем відділу культури обласної російськомовної газети «Закарпатская Украина». Керівництво області, намагаючись прямувати у річищі загальносоюзного й республіканського прославлення «вождя усіх часів і народів», «геніального полководця» Й. Сталіна, доручило йому (разом ще з декількома колегами) скласти поетичного листа «вождю» з подякою за все – минуле, сучасне й надзвичайно осяйне майбутнє. Майже анонімне «Слово Великому Сталіну» авторства А. Патрус-Карпатського, оприлюднене на шпальтах «Закарпатської правди» 28 жовтня 1945 р., було специфічним документом літературної продукції тієї доби. Примітка до публікації стверджувала: «Лист обговорено і прийнято на зборах громадян міст і сіл Закарпатської України, на яких було присутніх 280 546 чоловік, а також прийнято на урочистому засіданні Народної Ради, Центрального Комітету КПЗУ, народних і партійних Комітетів міста Ужгорода та округи разом з громадськими і профспілковими організаціями та представниками військових частин в першу річницю визволення Червоною Армією Закарпатської України від німецько-угорських загарбників» [14, с. 1-3]. Того ж 1945 р. «Слово» було опубліковано в Ужгороді окремим виданням.

На початку весни 1946 р. СРПУ Закарпаття з відрядженням відвідав відомий київський письменник Юрій Дольд-Михайлик, який поділився враженнями щодо письменницького життя регіону з читачами республіканської «Літературної газети»: «Літературні сили розпорошені по всій області, і точних даних про наявну кількість письменників поки що

немає. Та вже сьогодні можемо назвати близько 50 письменників, частина яких, як, скажімо, Ів[ан] Керча, А. Патрус-Карпатський, П. Лінтур, М. Климпотюк та інші, беруть найактивнішу участь в сьогоднішньому житті області – і як письменники, і як громадсько-політичні діячі... Активно працює А. Патрус-Карпатський, творчість якого присвячена показові людей оновленого Закарпаття. Патрус-Карпатський береться і за поетичні форми і за публіцистику і скрізь виявляє себе інтересним і вдумливим автором». Київський гість віддав належне літераторам краю й водночас змалював їхні райдужні й безхмарні перспективи у «письменницькій родині» УРСР: «Велика заслуга письменників Закарпаття, як і всієї закарпатської інтелігенції, полягає в тому, що своїм натхненим словом вони відіграли визначну роль у здійсненні одвічних прагнень народу до возз'єднання з Радянською Україною.

Величні перспективи розгортаються тепер перед літераторами Закарпаття. Несучи в маси слова більшовицької правди, вони своєю творчістю сприятимуть оволодінню здобутками найпередовішої в світі радянської культури, невтомно розвиватимуть радянську культуру на землі Закарпаття» [6, с. 3].

4 червня 1946 р. під головуванням М. Рильського відбулося засідання президії Спілки радянських письменників України. Першим пунктом порядку денного було заслухано звіт відомого українського літератора Івана Ле про роботу кваліфікаційної комісії СРПУ. Доповідач поінформував присутніх, що заяви, які спрямовуються до кваліфікаційної комісії, надходить від різних людей, з різним літературним доробком.

Серед іншої, проведеної кваліфікаційною комісією роботи, І. Ле прозвітував про обстеження нею письменників Закарпатської України, результатом чого стала рекомендація трьох осіб до членів СРПУ [18, ф. 590, оп. 1, спр. 32, арк. 70]. Першою серед цієї трійці (А. Патрус-Карпатський, Ф. Потушняк, П. Лінтур) було розглянуто заяву Андрія Михайловича Патрус-Карпатського й одноголосно прийнято його до складу Спілки радянських письменників України.

На цьому ж засіданні президії СРПУ було також заслухано доповідь І. Золотоверхого про літературне життя Закарпатської області.

Охарактеризувавши обстановку, своєрідні умови праці закарпатських літераторів, доповідач наголосив, що письменники Закарпаття потребують творчої допомоги й що вже час утворити місцеву філію СРПУ з центром у м. Ужгороді, а також обрати її уповноваженого. Позитивно вирішивши це питання, Президія одночасно затвердила «товариша Патрус-Карпатського А. М.» керівником Закарпатської філії СРПУ [2, с. 4; 18, ф. 590, оп. 1, спр. 32, арк. 70, 72].

А вже 27 червня 1946 р. друкований орган правління СРПУ надав свої шпальти Андрієві Михайловичу для представлення республіканському читачеві літературної палітри його рідного краю. Урочистість цієї події підкреслювалася розміщенням презентації на першій сторінці «Літературної газети». Завершувалася стаття «Голос Закарпаття» у звичному дусі подібних публікацій перших повоєнних років: «*І тепер, нарешті, після страшного і кривавого лихоліття, письменники і поети Закарпаття дихають вільним повітрям рідної Вітчизни – Радянського Союзу – разом з усіма закарпатськими українцями, які стали повноправними громадянами країни, керованої генієм людства – Йосипом Віссаріоновичем Сталіним.*

По-новому задзвеніла муза закарпатських поетів, нова радісна дійсність оновила їхні твори новим змістом [...]» [5, с. 1]

Членом Спілки радянських письменників України й керівником її Закарпатської філії Андрій Михайлович пропрацював неповних півтора року.

Уже з весни 1947 р. на його адресу починають лунати критичні закиди, в яких окремі реальні факти змішуються з напівправдою й відвертою брехнею. Очевидно, що для певних обвинувачень і сам літератор давав підстави.

13 серпня 1947 р. літератор звернувся з листом до голови Спілки радянських письменників України О. Корнійчука: «*І ось тепер мене знімають з роботи, знімають, рекомендувавши мене на цю роботу і обіцявши допомогти налагодити її...*» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 38-39]. Розповівши коротко про власний життєвий шлях, наголосивши при цьому на своїй участі у комуністичному революційному русі й відданості ідеї возз'єднання Закарпаття з радянською Україною, Андрій Михайлович відверто розповів про

нагальні проблеми у своїй роботі на посаді відповідального секретаря Закарпатської філії СРПУ, брак допомоги від київського керівництва Спілки, відсутність уваги з боку Закарпатського обкому КП(б)У тощо.

Непевні чутки про його близьке усунення з посади керівника обласної літературної організації не лише псували нерви, оскільки блискавично поширювалися Ужгородом, а й ставали на заваді публікації творів, що, у свою чергу, підтягло єдине джерело заробітку й матеріальний стан родини, яку він утримував. Андрій Михайлович з розпачем писав: «*Переставши друкувати мене, цим самим я був поставлений в дуже важкі матеріальні умови. На моєму утриманні п'ятичленна моя родина (дитина, стара мати, хвора тесть і дружина – студентка Ужгородського університету), допомагати повинен був також родині старшого брата, інваліда Вітчизняної війни [...]*» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 38-39].

Ускладнювало ситуацію й нігілістичне ставлення окремих представників професорсько-викладацького складу Ужгородського державного університету й газетярів (на загал нових людей в області) до літературної спадщини Закарпаття ХІХ – перших десятиріч ХХ ст., спадкоємцем якої до певної міри вважав себе А. Патрус-Карпатський: «*Нездорова атмосфера у Закарпатській філії СРПУ створилась ще й тому, що такі журналісти, як Гільбух, Гіневський, працівник Ужгородського університету Коломієць зовсім відкидають визвольно-національне значення окремих закарпатських письменників минулого, ба навіть більше того, працівників закарпатської літератури дорадянського періоду взагалі не вважають за письменників. Так, Коломієць в «Закарпатській правді» в одній своїй статті (підписаний псевдонімом «Колманов»), писав, що три письменники – Попович, Боршош-Кум'ятський і Жупан, які в минулому написали по кілька творів, що вони «не написали нічого цінного», звичайно, не підкріпивши це жодним фактом» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 38-39]. Особливо обурювало Андрія Михайловича надання владою усіляких переваг директивно надісланим зі Сходу літературно-мистецьким працівникам і як наслідок – перетворення місцевої інтелігенції на людей другого сорту: «*Це розділювання на «східних» і на «місцевих» потратило і на сторінки**

преси, потрапляє і у виступи окремих «східних товаришів», навіть керівників обкому партії...» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 40].

Завершувався цей лист-апеляція до керівника СРПУ запевненням закарпатського літератора у його щирій відданості «справі соціалістичної Батьківщини» й проханням надати можливість реалізувати власні творчі плани: «У мене єсть найкраще бажання працювати далі для нашої батьківщини, працювати на полі літератури. За останній час, не дивлячись на дуже несприятливі умов, я закінчив велику поему про Борканюка і першу частину історичної повісті про Закарпаття. Наполегливо працюю над повістю далі» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 40].

15-17 вересня 1947 р. відбувся пленум Правління СРПУ з єдиним пунктом порядку денного «Про виконання Спілкою радянських письменників України постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» и «Ленинград». Однойменну доповідь на цьому зібранні виголосив керівник СРПУ О. Є. Корнійчук. Закарпатська філія письменницької організації республіки була представлена двома її членами – Ю. Гойдою та П. Лінтуром [18, ф. 590, оп. 1, спр. 39, арк. 4]. Відповідальний секретар регіональної письменницької організації навіть не був запрошений – зрештою, відбувалося з'ясування «компетентними органами» його непевного «націоналістичного минулого» й тривала кампанія шельмування літератора.

На пленумі від Закарпатської філії СРПУ слово отримав Ю. Гойда, який у своєму виступі 17 вересня 1947 р. охарактеризував стан справ в обласній літературній організації, зауваживши, що вона нараховує трьох членів та двох кандидатів у члени СРПУ (одним з цих двох кандидатів і був доповідач, якого прийняли до членів СРПУ лише 1 грудня 1948 р.). Перераховувалися прізвища поетів Ф. Потушняка, А. Патруса-Карпатського, В. Боржавіна, М. Шаповала, П. Горецького, Ю. Боршош-Кум'ятського, Ф. Могіша, С. Панька, які мали по одній, а то й по декілька книжок. Серед прозаїків згадувалися Й. Жупан, О. Маркуш, Л. Бездомний, драматурги – О. Сливка, М. Дзюба, М. Тевелєв. Учасники пленуму інформувалися, що в області підрастає талановита літературна молодь, а

Закарпатське обласне видавництво лише 1947 р. випустило 7 збірок поезій, а минулого року – збірку віршів А. Патруса-Карпатського «Одної матері ми діти» [18, ф. 590, оп. 1, спр. 39, арк. 284]. Юрій Андрійович наголошував, що у філії СРПУ практикуються «літературні середи», творчі зустрічі з київськими та московськими радянськими письменниками. Однак, на його думку, усій цій роботі бракувало систематичності й чіткої планомірності. У переважній більшості закарпатських літераторів окреслився не лише творчий застій, а й навіть значний занепад.

Для з'ясування причин і обставин виникнення такого нездорового явища у літературному житті радянського Закарпаття Юрій Андрійович пропонував звернутися до аналізу роботи Закарпатської філії СРПУ та її керівника, уповноваженого СРПУ А. Патруса-Карпатського. Останній, за словами Ю. Гойди, не виправдав «високого довір'я партії», а саме: «Він виявився ідейно, а навіть творчо і морально слабким для того, щоб керувати обласною організацією письменників, щоб згуртувати літераторів навколо партії. Літераторів, які приносили до нього свої рукописи, він посилав для консультації до редакцій обласних газет, працівники яких заспокоювали авторів обіцянками. І тому зрозуміло, чому літературна молодь перестала звертатися за допомогою до обласної організації письменників» [18, ф. 590, оп. 1, спр. 39, арк. 285].

Але невміння (чи небажання) налагодити літературний процес у Закарпатті за радянськими стандартами, зокрема кепська робота з молодими письменниками були не найбільшою провиною Андрія Михайловича. Найтяжчий його гріх перед комуністичною адміністрацією полягав у «сумнівному минулому» літератора, його невмінні відрізнити «чорне» від «білого» у літературному процесі й гнучко відстежувати зміну ідеологічної кон'юнктури на ідеологічно-пропагандистському фронті та прямувати у річищі чергових компартійних вказівок «інженерам людських душ» [10, с. 75-76].

17 листопада 1947 р. відбулося відкрите засідання президії СРПУ, на якому було розглянуто низку важливих питань, поставлених перед письменницькою організацією республіки вересневим пленумом правління Спілки.

Серед інших справ порядку денного було розглянуто й питання про перебування в СРПУ львівських літераторів П. Карманського й М. Рудницького, а також їхнього ужгородського колеги А. Патрус-Карпатського.

Після шквалу критики й обвинувачень на адресу львів'ян було одностайно ухвалено виключити їх з СРПУ. Згодом прийшла черга Андрія Михайловича. Керівник творчої Спілки О. Корнійчук не лише закликав до «посилення боротьби проти буржуазного націоналізму в усіх проявах», а й поставив питання про чергове «негайне виключення зі Спілки іншого націоналістичного прихвостя, авантюриста і пройдисвіта Патрус-Карпатського, який провадив підступну роботу в Закарпатській організації СРПУ». З осудом «буржуазно-націоналістичної діяльності» П. Карманського, М. Рудницького й А. Патрус-Карпатського серед інших виступив і М. Руденко (незадовго перед тим він відвідав Ужгород у складі «бригади» київських літераторів), доповівши зібранню «про обурливу поведінку пройдисвіта Патрус-Карпатського»: «Перебіжчик ряду політичних буржуазних партій – Патрус-Карпатський аж до останнього часу продовжував свої авантюристичні справи» [3, с. 4].

Присутні на засіданні члени президії Спілки разом з численним письменницьким активом (засідання було відкритим і «показовим») «одностайно проголосували за виключення Карманського, Рудницького та Патрус-Карпатського із Спілки радянських письменників України» [17, с. 228-229.]

Отже, після обговорення «антирадянської поведінки ужгородського письменника Патрус-Карпатського» правління СРПУ ухвалило виключити його з Спілки письменників «як буржуазного націоналіста, який ідейно не роззброївся» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 41]. Принаймні словесна мотивація виключення А. Патрус-Карпатського з письменницьких лав УРСР була менш грізною й обтяжливою, ніж у його львівських колег по недолі [10, с. 78-80].

Редакційна стаття «Буржуазних націоналістів – на смітник історії!», вміщена у «Літературній газеті» 20 листопада 1947 р., повідомляла про вищезгадане рішення керівництва СРПУ. Головну увагу редакційна стаття приділила старшим й досвідченішим

львівським літераторам – П. Карманському й М. Рудницькому. Андрій Патрус-Карпатський немов би слугував супроводом їхнім «чорним справам». Однак насамкінець у погромницькій публікації згадувався й він, а на його біографії й літературній діяльності ставився хрест. Завершувалася публікація майже як вирок Нюрнберзького трибуналу: «П. Карманський, М. Рудницький, А. Патрус-Карпатський протягом довгого часу служили ворогам радянського народу. Вони не раз лицемірно клялися в любові до нього, а на ділі зраджували його. Вони до останнього часу не відмовились від своїх антинародних позицій, не тільки не переозброїлись, а ще більше виявили себе як махрові буржуазні націоналісти.

Спілка радянських письменників України виключила з своїх лав Карманського, Рудницького і Патрус-Карпатського. Радянська громадськість одностайно засуджує їхні брудні діла, їхню брудну писанину.

Їх місце – на смітнику історії!» [1, с. 4].

Вищезгадані ухвалу Президії письменницької спілки УРСР й дотичні публікації у друкованому органі СРПУ легітимізувала газета «Радянська Україна» – часопис ЦК КП(б)У, Верховної Ради й Ради Міністрів УРСР, вмістивши на своїх шпальтах через тиждень після «Літературної газети» – 27 листопада 1947 р. – редакційну погромницьку статтю «За ідейну чистоту, за більшовицьку партійність української радянської літератури!» [7, с. 2-3].

Виключали з письменницької Спілки А. Патрус-Карпатського – уже в'язня – 15 жовтня 1947 р. був виданий ордер на арешт поета. Фактично він був арештований у Києві ще 12 жовтня й звідти етапований до Москви. 3 грудня 1948 р. був затверджений обвинувальний висновок у його «справі». Йому інкримінувалося таке «а) В 1938-1939 рр. співробітничав в Закарпатті у фашистсько-націоналістичній пресі, систематично друкував в газеті «Нова свобода» свої вірші і статті, у яких закликав підтримувати маріонетковий уряд Волошина – Ревая і виховувати молодь за взірцем гітлерівських молодіжних організацій; б) працюючи в 1942-1943 рр. в чехословацькій військовій місії в СРСР, займався шпигунською діяльністю проти Радянського Союзу [...]. Винним себе визнав [...]». Матеріали «справи»

було направлено на розгляд Особливої наради при МГБ СРСР з пропозицією засудити літератора до 20 років виправно-трудових таборів. Особлива нарада «пом'якшила» присуд до 10 років таборів [12, с. 347].

Андрію Патрус-Карпатському судилася важка доля – спокутувати свою «провину» йому довелося упродовж довгих дев'яти років у сумнозвісній мережі сталінського ГУЛАГу, оволодіваючи «суміжними професіями» й не полишаючи, втім, літературної творчості.

В останні роки свого перебування в ув'язненні поет неодноразово звертався до партійного керівництва країни і республіки з двома питаннями – дотермінове звільнення й доля рукописів, які були написані в неволі [5, с. 504]. Втім, пробитися на шпальти радянських літературних часописів й «вільному» радянському «інженеру людських душ» було нелегко (принаймні без знайомств), для в'язня ж це взагалі було неможливим.

24 листопада 1956 р. Управління виправно-трудового табору «Ж III» Міністерства внутрішніх справ СРСР видало стандартну довідку черговому звільненому, який відбув тривале «творче відрядження» по сибірських «ведмежих кутах» – селищах Воркута Комі АРСР, Андзюба, Вихорівка, Тайшет Іркутської області, працюючи прохідником, землекопом, теслею на шахті № 40 Речного табору ГУЛАГ МГБ СРСР, ТЕЦ-2, шахті № 9-10, електропильщиком Озборлага ГУЛАГ МГБ СРСР: *«Выдана гражданину ПАТРУС-КАРПАТСКИЙ Андрей Михайлович, год рождения – 1917 г., национальность – украинец, уроженцу – Закарпатской обл., содержался в местах заключения МВД с 12.X-1947 г. по 24 ноября 1956 г., откуда освобожден по прекращению дела за недоказанностью обвинения.*

Следует к месту жительства – гор. Ужгород, Закарпатская область» [18, ф. 590, оп. 5, спр. 389, арк. 48, 59].

Процес реабілітації репресованих літераторів й відновлення їх у письменницьких лавах (включно з формалізацією статусу у СРПУ) далеко не завжди був легким і доля Андрія Патруса-Карпатського характерна у цьому відношенні. Власне і повернення до літературної праці наражалось натомість на латентний опір колег, який доводилося долати, апелюючи до керівництва СРПУ [10, с. 89-92].

Заробляти на прожиття в післяреабілітаційний період Андрію Михайловичу було

нелегко – письменницьких гонорарів бракувало і доводилося працювати різноробчим, літературним працівником районної газети «Вогні комунізму» в Ужгороді, часопису «Карпатська зірка» у Великому Березному, перекладати художню літературу з чеської, угорської, словацької...

27 лютого 1974 р. на засіданні секретаріату правління Київської організації СПУ було розглянуто заяву А. Патрус-Карпатського й ухвалено взяти члена СПУ на облік у Київській організації СПУ.

Помер А. Патрус-Карпатський 19 квітня 1980 р. на 64-му році життя.

Таким чином, з часу приєднання Закарпаття до радянської України й СРСР було започатковано суперечливий процес включення літературно-мистецького життя Закарпаття до загальноукраїнського та союзного літературного процесу. Процес цей був синхронізований, з одного боку, з посиленням повоєнної російської шовіністичної великодержавницької хвилі; з іншого боку – з так званою «ждановщиною» другої половини 1940-х років – системною кампанією викриття й поборювання численних «ухилів» у середовищі творчої інтелігенції, її друкованих органах й посилення безпардонного владного втручання у самий процес індивідуальної творчості літераторів, художників, композиторів.

Відгуки вищезгаданих ідеологічних кампаній безпосередньо впливали на суспільно-політичне й культурно-мистецьке життя «наймолодшої області» республіки – Закарпатської.

Інструментом впровадження загальних ідеологічних і спеціальних літературно-мистецьких директив нової влади у регіоні та контролю за їхньою реалізацією слугували не лише ідеологічні відділи Закарпатського обкому КП(б)У – Компартії України, а й організована 1946 р. Закарпатська філія Спілки радянських письменників України. Складна і трагічна доля першого керівника обласної літературної організації – А. Патрус-Карпатського – була не лише індивідуальною цього непересічного майстра слова, а й відбивала загальноукраїнські тенденції більшовицької «культурної політики».

Разом з тим, навіть за цих умов жорсткого контролю тоталітарної держави за літературно-мистецьким життям представники творчої інтелігенції Закарпаття змогли долучитися до загальноукраїнського культурного процесу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Буржуазних націоналістів – на смітник історії! // Літературна газета. – 1947. – 20 листопада, № 47 (240).
2. В президії СРПУ: [4 червня 1946 р.] // Літературна газета. – 1946. – 6 червня, № 23 (164).
3. В президії СРПУ: [17 листопада 1947 р.] // Літературна газета. – 1947. – 20 листопада, № 47 (240).
4. Довганич О. «Мої жалі і світлі мрії»: нове про А. М. Патруса-Карпатського / О. Д. Довганич // Карпатський край. – Ужгород, 1994. – Вип. IV. – С. 52-55.
5. Довганич О. Д. Трагічна доля поета: Патрус-Карпатський Андрій Михайлович / О. Д. Довганич // Реабілітовані історією. Закарпатська область: [у 2 кн.]. – Ужгород: Закарпаття, 2003-2004. – (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]). – Кн. 2 / [обл. редкол.: Різак І. М. (голова) [та ін.]]. – 2004. – С. 499-504.
6. Дольд Ю. З літературного життя Закарпаття / Ю. П. Дольд-Михайлик // Літературна газета. – 1946. – 7 березня, № 10 (151).
7. За ідейну чистоту, за більшовицьку партійність української радянської літератури! [Редакційна] // Радянська Україна. – 1947. – 27 листопада, № 257 (7948).
8. Капітан Л. І. Науково-педагогічна інтелігенція Закарпаття повоєнного періоду: політико-адміністративний тиск як елемент національної політики в умовах «радянзації» / Л. І. Капітан // Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наук. статей. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Т. 23-24. – С. 143-148.
9. Капітан Л. І. Етнонаціональний аспект «радянзації» Закарпаття: влада та інтелігенція / Л. І. Капітан // Сумська старовина. – 2011. – № XXXIII-XXXIV. – С. 71-78.
10. Капітан Л. І. Літературне життя Закарпаття 1945-1950-х років: від творчої свободи до концепції «інженерів людських душ» / Л. І. Капітан. – К., 2011. – 140 с.
11. Капітан Л. І. «Я завжди був чесним патріотом свого народу...»: Федір Потушняк / Л. І. Капітан // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 607-609. – С. 104-111.
12. Мусієнко О. Андрій Патрус-Карпатський / О. Г. Мусієнко // З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій / авт. кол.: Бойко Л. С. та ін. – К.: Радянський письменник, 1991. – Вип. I / Упоряд. О. Г. Мусієнко. – С. 345-347.
13. Нариси історії Закарпаття / Закарпатська облдержадміністрація. – Ужгород, 2003. – Т. III (1946-1991) / редкол.: І. М. Різак (голова), М. М. Болдижар (кер. авт. кол.) та ін. – С. 497.
14. Патрус-Карпатський А. Слово Великому Сталіну: лист трудящих Закарпатської України в день першої річниці визволення від ярма угорсько-німецьких загарбників / А. Патрус-Карпатський // Закарпатська правда. – 1945. – 28 жовтня, № 130 (157)].
15. Патрус-Карпатський А. Голос Закарпаття / А. М. Патрус-Карпатський // Літературна газета. – 1946. – 27 червня, № 26 (167)
16. Поп І. Патрус-Карпатський Андрій (Патрусъ Андрей) (29.03.1917 – 19.05.1980) / Іван Поп // Енциклопедія історії та культури карпатських русинів [Текст] / уклад.: Павло Роберт Магочій, Іван Поп; заг. ред. Павла Роберта Магочія; пер. з англ. мови Надії Кушко; ред. укр. видання Валерій Падяк; карти Павла Роберта Магочія; вип. ред. Лариса Ільченко. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. – С. 576-577.
17. Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-50-ті роки ХХ ст.) / О. С. Рубльов, Ю. А. Чеченко; [НАН України. Інститут історії України; Інститут української археографії; відп. ред. П. С. Сохань]. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.
18. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України.

РЕЦЕНЗЕНТИ: д.і.н., професор **Я. В. Верменич**, д.і.н., професор **П. М. Тригуб**.